

התורה והמצוה

עלון בענייני מצוה הלכה מנהג ועיונים בעבודת ה'

עלון מס' 20

פרשת בהעלותך חדש סיון ה'תשפ"ה

פרשת בהעלותך

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת-הַנֶּהֱרֹת אֶל-מֹלֵךְ פְּנֵי הַמִּנְזָה יֵאָדְרוּ שְׁבַעַת הַנְּהֹרֹת:

בספר החינוך מצוה צח (שמות, תצוה): להטיב נרות תמיד לפני הי"ת, שנאמר יערך אתו אהרן ובניו ... וזוהי מצות הטבת נרות. **משרשי המצוה**. שצונו השי"ת להיות נר דולק בביהמ"ק להגדלת הבית לכבוד ולתפארת בעיני הרואים, כי כן דרך בני איש להתכבד בבתייהם בנרות דולקים. וכל ענין ההגדלה בו כדי שיכניס האדם בלבו כשיראהו מורא וענוה. וכבר אמרנו (במצוה זו) כי במעשה הטוב תכשר הנפש.

להגדלת הבית לכבוד ולתפארת בעיני הרואים'. זהו חלק ממהות מצות הדלקת המנורה. מי יתן ונזכה לכך מהרה. לעת עתה עדיין עומד השקוץ במקום בו אמור היה להיות בית מקדשנו. למרבה הכאב, מי שכיום מעכב בעדנו, אלו דווקא השלטונות. כל מי שקצת מברר את העניין מבין שאפשר להתחיל לחשוב בינתיים לפחות על חלוקה מסויימת, ובשטח שהוא לכל הדעות מקום המזבח אפשר לבנות מזבח בגודל הקטן ביותר הנדרש על פי ההלכה. אני מאמין שאפשר לעשות זאת אפילו בהדברות עם אלה שעדיין נמצאים שם לצערנו לבושתנו ולחרפתנו. עם כל זה, בניית מזבח והקרבת קרבנות הוא מעשה הנראה לעת עתה רחוק יותר. להציב שם מנורה, ולהיטיבה ולהדליקה, נראה מעשה אפשרי יותר.

והנה, בחג השבועות האחרון נעשה מעשה וכהן מפרחי כהונה נכנס לשטח העזרה, ולאחר קרוב לאלפיים שנה הונפו שתי הלחם. קדמה לכך הכנה רבה על ידי יהודים יר"ש שלמדו את הסוגיה. כמה נסים נעשו לאותם יהודים שהיו מעורבים במעשה ואכמ"ל. לאחר מעשה סערו הרוחות בכמה בתי מדרשות, והתעוררו דיונים רבים על כך. שאלות ופקפוקים נאמרו על העניין, ולא אכנס לכך במסגרת זו. אחד הדברים הברורים בוודאות: בהתאם לתנאים לא היה שום סיכוי שהמעשה יעשה בצורה יותר טובה מהאופן בו נעשה. המעוררים מחולקים לשתי אסכולות: האחת גורסת כי עלינו לחשוב מה וכיצד לעשות כדי שבפעם הבאה יהיה כדון (גם בעבודות אחרות). האסכולה השנייה גורסת שעצם המעשה ואף המחשבה עליו, הכל שלא כדון, צריך רק למצא סיבות מדוע היה זה שלא כדון. אחד מהפקפוקים שנכתבו: את עבודות בית המקדש צריך לעשות בדרך כבוד ולא בחטף כפי שנעשה, מפחד אלה השוכנים שם כעת, ומפחד המשטרה וכדומה. סבורני שעל כך מסכימים כולם. אדרבה. אם רק יתנו לנו לעשות זאת בדרך כבוד... העמדת מנורה במקומה ודאי לא תתאפשר בלי הסכמה, כך שאם נזכה לכך, יהיה זה בצורה מכובדת להגדלת הבית לכבוד ולתפארת בעיני הרואים.

הקריאה והבנת הנקרא בתפילה ובמקרא.

התייחסתי בעבר לאופן לימוד המקרא, ולעצם לימוד המקרא. יש נקודה מסויימת שלפי דעתי היא אבן נגף עבור רבים הלומדים תנ"ך. הנקודה קיימת אצל רבים מיושבי בית המדרש, בין בלימוד ובין בתפילה. ביהדות אין מושג של קריאת טקסט ללא הבנה. כשמתפללים, צריך להבין מה מתפללים, וכשלומדים צריך להבין מה שלומדים. יש כאלה שהתרגלו לומר את המילים (לפעמים אפילו בדקדוק אותיות וכו') בלי לחשוב, ואחרי כל כמה תיבות חושבים על מה שאמרו.

תפילה בכוונה. רבים מהמאריכים בתפלתם מתפללים באופן הנזכר. ב"ה בדורנו ניתן להשיג הרבה ספרים וחיבורים עם פירושים על התפלה, אך לא זאת היתה כוונתם של הפרשנים. יש המנסים לכוון בתפלתם כמה פירושים המוצעים לפניהם בחיבור בו הם משתמשים, כך שרוב זמן התפילה מוקדש לחשיבה מה אמרו לפני רגע. יצויין כי תופעה כזו אצל צעירים, אמורה להדליק נורה אדומה. יש הבדל בין נער המאריך בתפלתו כיוון שאומרה מילה במילה בצורה רהוטה וברורה (גם אם באיטיות. תלוי כמובן עד כמה), לבין המתפלל בצורה הנזכרת. צורת התפילה הנכונה היא: להתפלל ולהבין מה שמוציא מהפה, בדיוק כפי שאדם מדבר עם חברו. אולי נכון יותר להמשיל זאת לאדם הפוגש שר חשוב, ומכין את עצמו כיצד לגשת ולדבר לפני השר. כשיגיע אל השר ידבר מה שהכתיבו לו להגיד, אך ודאי שיבין היטב כל מילה היוצאת מפיו. זו מצוות התפילה, לשבח ולבקש ולהודות. אחר שנתמעטו הלבבות תקנו לנו נוסח קבוע, אך ודאי שלא זה ממקומה מצוות התפילה¹.

לימוד המקרא. המקרא כשמו. לימוד המקרא צריך להיות באופן שמבינים מה שקוראים. כ"ד כתבי הקדש נכתבו בלש"ק למעט ציטוטים מסויימים בספרים עזרא ודניאל. שפת היהודים היתה לשון הקדש². רק זמן רב לאחר חרבן בית ראשון החלו היהודים לדבר בשפות אחרות, וזאת מכמה סיבות. כתוצאה מכך, הוכרחו לתרגם לתלמידים את המקרא. בשלב מסויים (איני יודע באיזו תקופה) התפתחה במקומות רבים צורת לימוד המקרא עם 'טייטש' (תרגום ליידיש). למעשה כיום במוסדות רבים לומדים חומש (לפחות בשנים הראשונות) כך: קוראים מילה או שתיים מהמקרא, ומפרשים בעברית המדוברת. אם נשים לב, נווכח כמה מגוון כאשר פעמים רבות המילה "מתורגמת" מעברית לעברית,

¹ שמעתי פעם יהודי שבכנס הכנה לימים נוראים שהתקיים בת"ת בו עסק בחינוך הכין את הילדים כיצד להתפלל וכו' (גם על עניין הכוונה בתפילה בימים נוראים יש להאריך ולהרחיב מעט, אך אכמ"ל). הלה הסביר משהו בסגנון של "כל כמה מילים, לעצור ולחשוב על מה שאמרת". איני יודע מה חשב שיבינו הילדים. מאוחר יותר שוחחתי עמו ובטוטר"ד הסביר ש"מקובל בשם החזון אי"ש" שמי שלא כיון בברכה מסויימת בתפלה, כל עוד לא סיים את הברכה, יכול לכוון בה, (נפק"מ למעשה בברכת אבות, שמעיקר הדין יש לחזור אם לא כיוון בה). גם אם אכן נאמרו הדברים מפי החזון"א, כמובן שלא התכוון שזו צורת התפילה, אלא שגם באופן כזה מועילה הכוונה.

² בקרב חוגים מסויימים נשמעת הטענה הידועה "עברית אינה לשון הקדש", ומביאים לכך ראיות (חלקן נכונות). איני בא לדון על אותו רשע, אך כמו כל לשון, גם לשון הקדש השתנתה כמה פעמים, סגנון הנביאים שונה מסגנון התורה, וכן על זו הדרך. יש אמנם טענות נכונות בקשר לשינויים שנעשו בשפה המודרנית. אך גם בשפת היידיש יש רעיונות מגוחכים המוכיחים על חוסר בקיאות מינימלי בלשון הקדש. הידעתם מה מקור השם 'עצצל', המשמש ע"פ רוב כשם חול של 'אליקים'? את הטענה על ה'חשמל' והעלעקטרי' מסתמא מכירים רוב הקוראים. הידעת מקור המילה 'אלקטרה'? אז מי נתלה במי? האמת היא שבלא"ה עצם טענתם לא נכונה. עיינו בפרשנים הקדומים.

"ויאמר ה' וה' אמר" וידבר ה' וה' דבר, זו דוגמא אחת מני רבות. בשנים האחרונות נדפסים גם ספרי עזר למלמדים, בהם מובאת לשון החומש, ובמקביל לשון הטייטש. יש מלמדים המלמדים חומש מתוך ספר העזר, ומתוך צילומי משננים הילדים בבית. אחת החסרונות בשיטה זו: הילדים מתרגלים לקרא בלי להבין, ולהסתמך על הפירוש אותו קוראים בהתלהבות. שמעתי מידיד המלמד בת"ת מסויים שבדק מה יקרה אם ישנה קצת מלשון ה"טייטש", וישתמש במילים שונות. ילדים והורים תמהו על כך שהוא "משנה" ממה שכתוב... כך, גם מרגילים אותם לדקלם את לשון המקרא בלי להבין, וגם להתייחס למילים של הטייטש כמו למילים שבחומש. לא אחת שמעתי את הטענה: "כך למדו בכל הדורות! לא משנים". אף אם למדו כך בכל הדורות, ודאי שבמקומות בהם לא הבינו לשון הקדש, היו מוכרחים לעשות כך. אין עניין להקיש מזה לזה. נו, כאן כבר מי שישנה יחשב ח"ו רפורמי... הוא משנה מה"מסורת".

לימוד חומש עם פירוש רש"י: בעיה נוספת הקיימת אצל מלמדים רבים וכן אצל לומדים רבים הלומדים בעצמם: יש המתייחסים לפירוש רש"י כאל הפשט הפשוט. לא אחת שמעתי כאלה הטוענים כי מה שכתוב בפירוש רש"י זהו הפשט. אכן, רש"י מפרש פשוטו של מקרא, אך במקרים רבים בהם הפשט מובן ואין צורך לפרשו, רש"י מביא את דרשת חז"ל על הפסוק. לדוגמא: שמעתי פעם מלמד בת"ת ידוע שאת ה"טייטש" על "תולדות יעקב" לימד את תלמידיו "המעשים של יעקב". בספר עזר מהנזכרים לעיל פירש "וירא כי אין איש-ראה שאף יהודי לא עתיד לצאת ממנו". אף ילד לא יחשוב שזהו הפשט בפסוק! כך ממטרגל הילד ויבין שאין אפשרות להבין את החומש בלי רש"י. דוגמא לבעיות אחרות בלימוד חומש: ילד לומד חומש דברים, ושומע מהמלמד 'ודברת בם ... ובשכבך ובקומך'. המלמד מסביר כמובן 'ובשכבך ובקומך', הכוונה לקריאת שמע בערב ובבקר. מספר שנים אחר כך לומד הילד גמרא מסכת ברכות, ושם נתקל במחלוקת האם קריאת שמע דאורייתא או דרבנן. הוא מיד מזדעק: "דרבנן ??? והלא בפירוש כתוב ובשכבך ובקומך".

לימוד המשנה. כך גם בלימוד המשנה. את המשנה צריך להבין תוך כדי קריאה. גם בלימוד המשניות במוסדות רבים מקובל ללמוד כפי האופן שהזכרתי לעיל לגבי לימוד המקרא. אחד המכשולים בלימוד המשנה הוא: הבנת המשנה לילדים, על פי הרע"ב, המפרש פעמים רבות על פי מסקנת הגמרא. הרע"ב לא התכוון לפרש כל מילה, וודאי שלא התכוון שילדים המתחילים ללמוד משניות, יקראו את המשנה, ויתרגמוה לפי פירושו. נקח לדוגמא את המשנה בר"ה פ"ד משנה ה': אמר לו ר"ע אם אינו תוקע למלכויות למה הוא מזכיר. הרע"ב מסביר כאן כמסקנת הגמרא³ אלא למה עשר לימא תשע דהואיל ואשתני אשתני. כאן צריך לקחת בחשבון פרט נוסף: האמוראים לא התכוונו כלל שזהו פירוש המשנה. הרי עניין הפסוקים נזכר רק במשנה שאחריה. מסקנת הגמרא היא שאכן יהיה שונה דין מלכויות מדין שתי הברכות האחרות. ומכיוון שאין עוד חילוק בדיני הברכות, התייחס התרגום לעניין הפסוקים. הילד הלומד באופן המוטעה הנזכר, אם ירצה ללמוד את הגמרא יתקשה להבין את שאלת הגמ' למה הוא מזכיר רחמנא אמר אדכר. 'הרי זה בדיוק הפירוש שחשבתי מתחילה. למה הרב'ה אמר שזה לא נכון?'⁴. אם לפי דעתם אי אפשר להבין את המשנה בלי פירוש הרע"ב, כל שכן שאי אפשר להבין בלי פירוש הגמרא. ומה עושים כשלומדים את המשנה עליה מפרשת הגמרא אותה לומדים, ורש"י במקום להסביר "מפנה" אותנו לגמרא בכתבו בגמ' מפרש או: מפרש בגמ'?

אז כך, יש שפשוט מתעלמים מהבנת דברי המשנה הלא מובנים (כי לא ניסו להבין) וקוראים אותם בלי להבין, עד שמגיעים לדברי הגמרא המפרשת את הדברים. האם זו כוונת רש"י בכתבו כך? ודאי שלא. בגמ' מפרש כוונתו לומר שיש כאן איזו שאלה מתבקשת במשנה, ואכן אם הוקשה לך כן, אות הוא כי הבנת את המשנה, אלא שיש לך כאן שאלה. את אותה שאלה בגמ' מפרש. אגב, מה ההבדל בין בגמ' מפרש למפרש בגמ'? איני בטוח שאני צודק, אך לעת עתה זה מה שזכיתי למצא: כשרש"י אומר מפרש בגמ' מדובר על פירוש מילולי (למשל: המלה מבעה).

לימוד הגמרא. אם בלימוד המשנה כך, בלימוד הגמרא עאכ"מ. בעלון מס' 17 התייחסתי לעניין הנערים המכונים "בעלי כשרון"⁵. לא אחת שומעים הורים או מלמדים המודאגים מילד המתקשה בלימוד משנה, "מי יודע איך יסתדר עם הגמרא...". כן. על פניו זהו לימוד קשה יותר, ויתכן שבד"כ מי שמתקשה בלימוד משנה יתקשה גם בלימוד גמרא, אך אין זה מחייב כלל. קביעה כוללנית כזו מגיעה מסוג של קבעון מסויים. אולי נרחיב את הדבור על כך במקום אחר. לגופו של עניין, כנראה שיש כאלה שהדבר נעשה אצלם ממש מקצוע לגרום שלימוד הגמרא יהיה קשה, ואם לא מצליחים לגרום זאת, מנסים לשכנע את עצמם ואת אחרים כמה זה קשה (מכירים את "אם אתה חושב שהבנת, בטוח שלא הבנת"?). לא לחשוב על כך, אך זו המציאות.

אחרי ששכנעו את עצמם שלימוד הגמרא קשה כל כך, מוכרחים למצא דרך לעזור למתקשים: כמה מכשולות המצויים אצל רבים מהנזכרים: א. יש מהם הסבורים כי הקושי העיקרי בגמרא הוא השפה הארמית. אכן השפה הארמית קשה, אך לא זהו הקושי העיקרי. קביעה כזו היא דוגמא לצורה מעוותת של לימוד גמרא. ב. היחס לאגדתא כדבר קל ללימוד. אולי אצל מבוגרים לימוד אגדתא קל יותר, אך אצל נערים (אפילו בני י"ג-י"ד ויותר) לימוד אגדתא בד"כ קשה יותר. לא מובן כיצד אותו הוגה דעות המרצה על כך שהקושי הגדול הוא השפה הארמית, במקום אחר מתייחס ללימוד אגדתא כאל דבר קל (לפעמים מכח חשיבות הגמ' אצלם לפי הקושי, נוצר אצל הילדים יחס מזלזל ח"ו לאגדתות). גם בלימוד גמרא יש הלומדים בלי לנסות להבין את דברי הגמ' (בעז"ה בהמשך נדבר על לימוד הגמ' עם המפרשים וכדומה). כמובן שלקרא בלי להבין, לא שייך כל כך, אך יש "קודים". למשל "תנן זה משנה, ותניא זה ברייתא". כמה מהלומדים (גם מבוגרים) שמים לב להבדל בין שתי מילים אלו? ההבדל הפשוט כ"כ טמון בפירוש המילולי של המילים, ומלמד אותנו בין השאר מה ידעו האמוראים לפני שנכנסו לביהמ"ד.

³ בבבלי. בירושלמי נראה שלא הפריעה להם שאלה זו. על מחלוקת זו -ועוד שלש מחלוקות הקשורות בה- בין שני התלמודים, עי' במאמרי זכרון תרועה.

⁴ אגב, יתכן שילד חריף כשילמד את המשנה הבאה ישאל מדוע שאל כן ר"ע את ריב"נ, והלא ריב"נ סובר שסגי בג' פסוקים.

⁵ קריאת התיבה במלעיל, הש' בשווא, והחולם נקרא בהברה הליטאית. משום מה, כך נשמע יותר מרשים ומשכנע.

להערות והארות בעניין העלון: **יחזקת נוימן** קצות חזקן 9/6 מודיעין עילית. 0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com
לתרומות: ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס בקופה: 'עדת יראים-אשטרריך' לשונית 'תרומות עבור קונטרסים וחידורים'

חדש!!! קו השיעורים התורה והמצוה השלמה והרחבה למאמרים המתפרסמים בעלון 0773541079. הקו יתעדכן אי"ה מדי יום ב' וה'

זמני התפלות בקהלתנו ק"ק עדת יראים-אשטרריך מודיעין עילית (נתיבות המשפט 111 ב'):

בהעלותך: מנחה בחול: 7:30. מנחה עש"ק ובשב"ק: 7:00. ערבית מוצש"ק: 8:15. כהונה: מעזיזה. לוויה: רוממתי עזר. שיר: ד. והבאר
שלח: מנחה בחול: 7:35. מנחה עש"ק ובשב"ק: 7:00. ערבית מוצש"ק: 8:15. כהונה: יהויריב. לוויה: יוסף. שיר: ה. ואז ישיר
זמנים קבועים: מנחה בחול: 15 דק' לפני השקיעה. עש"ק וש"ק: 50 דק' לפני השק'. שחרית ש"ק: 8:30. מוצש"ק: 25 דק' לאחר השק'.